

čítat čísla

Teď už znám jinou
příčinu tvé nemoci,
tu největší. Přestal jsi
vědět, čím sám jsi.

Paní Filosofie
v Boethiově díle
Filosofie utěšitelkou

Salon

1368

PŘÍLOHA PRÁVA
ČTVRTEK 7. BŘEZNA 2024

Hrabal chtěl žít jako „malej Kristus“

Aleš Palán

Nejnovější knihu religionisty Pavla Hoška *Evangelium podle Bohumila Hrabala* (vydalo CDK) zdobí fotografie slavného spisovatele se svatozáří. Díky nově objeveným nahrávkám z libické fary, kde se v 80. letech literát pouštěl do spirituálních úvah, mohl Hošek odkrýt jeho dosud skrytou tvář.

■ Říkáte, že Hrabal je pro vás zlomovým autorem a svůj život dělíte na období před ním a po něm. Čím vás jako teologa tento pivař „zlomil“?

„Zlomil“ mě, když mi bylo šestnáct. To jsem nebyl ani teolog, ani student duchovních nauk.

■ Zřejmě ani pivař. Dokonce ani to. Rodiče byli velcí čtenáři a Hrabala měli v knihovně na čestném místě. Dali mi ho do ruky. S pubertální nedůvěrou jsem otevřel *Tanečné hodiny pro starší a pokročilé* – a strhl mě jejich vír. Byl to iniciační zážitek, do té doby jsem se nesetkal s takovým psaním. To chvění mezi řádky s nezaměnitelným průnikem něhy a ironie, poezie a drsného naturalismu.

Začalo se se mnou něco dít, dodnes to neumím pojmenovat. Přistihl jsem se, že vnímám krajinu jinak. Nejdřív Nymburk, Kersko a pražskou Libeň. Ale brzy jsem tu zvláštní hrabalovskou poetiku zaznamenal i na místech, která on nenavštívil a nepopisuje. Změnil můj způsob vidění světa.

■ Proč tedy vaše vyznání Hrabalovi přichází až po knihách, které jste napsal o Tolstojovi, Lewisovi, Foglarovi či chásledech?

Měl jsem z něj trému, protože je tak vrstevnatý. Vždycky jsem tušil, že jeho výpovědi o nebesích a věcnosti jsou něčím víc než ornamentální výzdobou. Když mluví o svatých věcech, krouží kolem něčeho, co je pro něj zásadní.

■ Chápal jste ho jako skrytého spirituálního autora ještě před objevem nahrávek z libické fary?

Když jsem pozorně četl *Přilíš hlúčnou samotu* nebo *Obsluhu jsem anglického krále*, nabyl jsem dojmu, že Hrabal zde otvírá obzor k určité duchovní hloubce, i když to nikdy úplně nedofekne.

Nebyl jsem si také jistý, jaký vliv má na jeho texty cenzura. Explicitní duchovní motivy mu škrtili. Ze *Slavnosti sněženek* třeba vyhodil povídku o řádové sestře, která v Kersku pečovala o postižené děti. A když za normalizace vyšla proskřáná verze *Přilíš hlúčné samoty*, v textu nebyla řeč o tom, jak Hanča medituje ve sběrně a najednou před sebou vidí Ježíše a eškého mistra Lao-c'. Zřítal tam jen jakýsi mladík a vedle něj stařec. Hrabal mohl i v rámci autocenzury zvažovat, co má vůbec sanci na uveřejnění.

■ Kdo libické nahrávky objevil?

Pořídil je Jiří Hofman z Aše.

Religionistu Pavla Hoška Bohumil Hrabal fascinoval od mládí. Teď napsal knihu o spisovatelově duchovním životě. Foto: PRAVO – Petr Horník

Jako velký Hrabalův ctitel jezdil do Libice na ony polotajné besedy. A protože chtěl zachovat jejich obsah, nahrával je na kazety. Jenže je to velmi skromný člověk, takže ty záznamy celá desetiletí ležely u něj doma na polici. Když dával Václav Kaldlec dohromady *Sebrané spisy Bohumila Hrabala*, vůbec netušil, že něco takového existuje.

Já se ale od fotografa Tomáše Mazala dozvěděl, že Hrabala v Libici na faře někdo nahrával. Současná tamní farářka Marta Zemánková pak prolístovala kroniku a objevila celkem jedenáct záznamů o Hrabalových návštěvách! Pozeptala se mezi pamětníky a jeden z nich si vzpomněl, že to nahrával jeho kamarád...

Zanedlouho poté mi pan Hofman přivezl ty kazety do Prahy. Domů jsem s nimi skoro běžel – byl jsem se, jestli se za ty roky nezachovaly, ale našel jsem na nich zůstaly ukryty kvalitní záznamy Hrabalových duchovních úvah. Je to unikát, který vrhá nové světlo na řadu jeho textů.

■ Nahrávky tedy byly tím, co vás pohnulo k sepsání

Evangelia podle Bohumila Hrabala?

I v jeho textech lze sice nalézt náznaky zásadních filozofických výpovědí, stavět jen na nich bych si ale netroufal, protože často není jasné, jak co přesně myslí. Objevuje se v nich třeba zvláštní Ježíš, který bydlí v Libni a jezdí na kole, ale čtenář si nemůže být jist, jestli je to ozvěna spisovatelovy dětské zbožnosti, nebo kolik je v tom okouzlení či ironie.

■ Ze Hrabala v dětství přitahovala katolická liturgie, se ovšem ví.

Babička, u které vyrůstal, ho vodila do kostela a on byl fascinován bohoslužebným dněm. V jeho knihách najdeme zároveň stopy této fascinace, ale zároveň taky uštěpačné poznámky o tom, jak se chová pan děkan. Vykładacím tedy nebylo mojí jasné, jak Hrabalovy výpovědi o duchovních záležitostech chápat. Když nyní máme v ruce několik hodin jeho audiových meditací, mění to situaci.

■ Hrabal o sobě říkal, že je matrikový katolík, hovořil

němčéně na evangelické faře...

Sousloví „matrikové katolík“ o sobě používá s trochou ironie, ale zároveň je to jisté přiznání ke konkrétní tradici. V Hrabalových výpovědích o kněžích bývá přítomen humor, někdy i jizlivost, ale zároveň i nepřehlédnutelný moment úcty. Když je na bratrské faře, rád zase pochválí práci evangelíků s *Biblií*.

Neustále nahlížel přes okraj lidské existence, smrt vnímal jako mezník odkazující k věčnosti

■ Mluví o jejich respektu k slovu, což mu jako spisovatelé jistě konvenuje.

Neštěří chválou, zároveň ovšem mluví ironicky o zíněném rouchu českých bratří. Kdybychom měli nějak popsat Hrabalův duchovní život, zaznělo by

mnohých, co potěší katolické srdce. Stejně tak by bylo léčivím potěšením i to evangelické. Zároveň se pokoušel přechít všechno podstatné z kulturních a duchovních dějin lidstva – za jednu z nejdůležitějších knih pokládal *Tao te t'ing*. Byl to člověk mimořádně duchovní citlivosti. Dá se říct, že měl mystické vlohy. Neustále nahlížel přes okraj lidské existence, smrt vnímal jako mezník odkazující k věčnosti.

■ Biblické souvislosti promítá i do vlastního osudu. Byť právník, šel pracovat do hutí na Kladno a opakovaně pak o sobě v této souvislosti mluvil jako o „malém Kristu“, protože Ježíš se také stýkal s lidmi na okraji.

Mezi nahrávkami z libické fary jsou roční intervaly. Pokud něco vyslovuje opakovaně a s takovými časovými rozestupy, je zřejmé, že jsou to pro něj podstatné věci. Po opuštění blahobytu v nymburském pivovaru a nástupu do hutí několikrát říká, že vždycky chtěl žít jako „malej Kristus“. Ježíš trávil čas s chudými a zavrženými – a tak i on

JUDr. Hrabal pracoval a žil s lidmi na okraji. Jako dělník, balící starého papíru nebo kulíků. Zářak společenství, jak ho prožíval v hospodě, zase přirovnává ke společenství věřících v kostele. V jeho díle je to vše v náznacích vyjádřeno, ale nikdo by si to asi netroul dořít do konce. Až to udělal Hrabal sám. Na faře v Libici.

■ Pobývání na okrajích je v jeho promluvách dobře patrné. Když se ho jeden z přítomných se zjevnými rozpaky optá na „cigány“, spustí Hrabal okouzlenu filipiku na jejich obranu.

To je vynikající příklad toho, jak nám Hrabalovy úvahy z fary pomáhají porozumět jeho textům. V jedné knize píše, jak spolu s Ježíšem sedí u dehtového jezírka a hledá na to, jak On vykládá cikánům. To je mnohoznačný obraz. V Libici se ale vyslovil jasně: Romy vždycky miloval.

Říkal, že ho zachraňují, když se ho zmocní melancholie, že vždy obdivoval, jak umí slavit obyčejné události sakrálním způsobem. Povysít obyčejnou chvíli na slavnost, nacházet záznaky uprostřed všedního dne – tedy to, co tvoří podstatu Hrabalovy poezie – se spisovatel učil právě od Romů.

■ Na druhou stranu se v uvolněné atmosféře pouštěl do zvláštních politických úvah. Popisoval například jakousi návštěvu ze Švýcarska, fasci-novanou tím, kolik lidí v Československu hovoří francouzsky a německy, což má dokládat zdejší vzdělanost. Také jsme prý v dějinách napřed – například Francouzi si teprve musejí odžít mnohé z toho, co Češi už mají za sebou.

Hrabal choval v srdci svérázný ideál středoevropské kultury. V důsledku kličkých dějin zdejších nevelkých národů, po prodělaném utrpení a v natěsnáním rozdílů kultur podle něj vzniklo plodné kulturní prostředí. Tak jako ve své době rezonoval Franz Kafka či Jaroslav Hašek, dá se podle Hrabala předpokládat i další vzvednutí zdejší kultury. Domníval se, že ani stísněné poměry normalizace nepředstavují úplnou katastrofu, protože režim se přece nemůže podarit zaslápat to do země úplně všechno.

■ Teprve když jsou drceny, vydávají olivy ten nejlepší olej?

Ano, to je Hrabalův oblíbený výrok *Talmutu* o židovském národu. Sám o sobě říká, že nejpłodnější byl, když psal do šuplíku a pracoval v hutích. Když se skoro v padesáti stal slavným, byl vlastně trochu zaskočen. Miloval totiž prokleté básníky, měl pocit, že velká díla se rodí z utrpení. Klád si dokonce otázky, jestli jeho vlastní tvorba může sdělovat něco podstatného, když nežil pod nějakým hrozným tlakem.

A když mu bylo přes osmdesát, podívoval se, jak to, že žije, když přece umělci, které totiž miloval, skoro všichni umírali mladí.

(Autor je spisovatel)